

УДК 336.71

Галапул Л. О.

Тернопільський національний економічний університет

АНАЛІЗ ФОРМУВАННЯ ЗАЛУЧЕНОГО КАПІТАЛУ БАНКІВСЬКОЮ СИСТЕМОЮ УКРАЇНИ

Висвітлено основні тенденції розвитку банківського ринку щодо залучення капіталу з депозитних джерел. Надано характеристику залученому банківському капіталу та здійснено структурний аналіз ринку залучених коштів банку у розрізі груп банків і клієнтів. Досліджено структуру залученого капіталу за термінами погашення та в розрізі валют. Запропоновано методи, що сприяють залученню коштів населення з метою забезпечення необхідним обсягом капіталу вітчизняні банківські установи та ефективної їх діяльності.

Ключові слова: банківський капітал, залучений капітал, банківські установи, депозитні вклади, банківська система.

Постановка проблеми. Розвиток національної економіки на мікро- та макрорівнях залежить від ефективності діяльності банківських установ, і насамперед від їх здатності мобілізувати необхідний обсяг банківського капіталу. Однак специфіка функціонування банківської системи характеризується тим, що у структурі банківського капіталу основну частку займають залучені та позичені кошти. Зарубіжний досвід показує, що найстійкішим ресурсом для банківських установ є депозитні вклади фізичних осіб, оскільки за ними прослідковується значно повільніший рух коштів у порівнянні із вкладами юридичних осіб. Однак депозитні вклади фізичних осіб є найбільш чутливим і вразливим сегментом ринку депозитних послуг, на який має відчутний вплив скорочення доходів населення, зростання безробіття та рівня споживчих цін, а також зменшення довіри до банківської системи зі сторони населення.

Таким чином, обсяг та структура залученого капіталу визначають перспективи подальшого розвитку банківської системи загалом та її спроможності формувати пропозицію банківських продуктів на фінансовому ринку. Особливо актуальності дане питання набуває в сучасних нестабільних умовах розвитку економіки, коли спостерігається важка економічна та політична ситуація в країні, різка девальвація національної грошової одиниці, зростання споживчих цін та, відповідно, розкручення інфляційної спіралі, втрата платоспроможності певними банківськими установами та зростання недовіри до банківської системи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у вивчення розвитку пасивних операцій, дослідження ролі депозитних вкладів у формування банківського капіталу зробили такі відомі зарубіжні вчені, як А. Сміт [1, с. 96], П. Роуз [2, с. 108], а також вітчизняні науковці – М. Алексєєнко [3, с. 64], О. Дзюблук [4, с. 75], А. Мороз і М. Савлук [5, с. 112] тощо. У своїх працях вони досліджували економічну природу та значення залученого капіталу для розвитку банку, процес проведення та мобілізації депозитних вкладів у фізичних та юридичних осіб.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значну кількість досліджень науковців у сфері залучення капіталу з депозитних джерел, його ролі та механізму формування, більш глибокого вивчення потребують питання сучасних тенденцій залучення банками коштів населення, основних причин впливу залучених ресурсів із банківської системи та визначення новітніх інструментів, які б сприяли зміцненню довіри населення та збільшення банками мобілізованих коштів в умовах зростаючої конкуренції на ринку банківського капіталу.

Мета статті полягає у визначенні та аналізі основних тенденцій залучення коштів банків-

ськими установами з депозитних джерел у сучасних складних економічних умовах, дослідженні структури залученого капіталу у розрізі груп, а також у розробленні новітніх депозитних послуг, що будуть сприяти залученню додаткових коштів у банківську сферу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Залучений капітал є найбільш вагомим частиною банківського капіталу, яка в кілька разів перевищує його власні кошти. Частка залученого капіталу в різних банківських установах коливається від 75% і вище. Сучасна банківська практика характеризується великою різноманітністю вкладів та депозитних рахунків, що пояснюється прагненням банківських установ в умовах високої конкуренції та сегментації ринку найкраще задовольнити бажання різних груп клієнтів у банківських послугах і залучити їх заощадження та вільні капітали на банківські рахунки.

Основною складовою зобов'язань банківської системи України є портфель коштів клієнтів, який станом на 01.07.2015 р. складає 58,2% усіх зобов'язань банків. Упродовж 2009–2015 рр. спостерігається щорічне зростання обсягів залучених банківських вкладів (рис. 1).

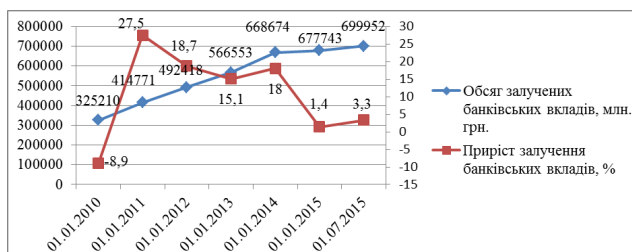

Рис. 1. Обсяги та динаміка залучення вкладів банківськими установами України [6]

Протягом аналізованого періоду обсяг залучених вкладів населення банківськими установами зріс на 22209 млн. грн. Особливо високими темпами приросту спостерігались у 2010 р., що є наслідком поступового відновлення вітчизняної банківської системи після кризових 2008–2009 рр. Однак важливо зауважити, що уже починаючи з 2014 р. та упродовж першого півріччя 2015 р. спостерігається скорочення обсягів залучення банківських вкладів, що пов'язано із несприятливим економічним становищем і наслідками кризових процесів у національній економіці.

Переважну частину залучених вкладів банківських установ становлять кошти фізичних осіб. Розглянемо детальніше розподіл коштів юридичних і фізичних осіб у структурі залучених банківських вкладів протягом 2009–2015 рр. (рис. 2). Сума коштів, що мобілізовані від фізичних осіб, за шість місяців 2015 р. у 1,39 рази перевищує частку коштів, акумульованих від юридичних осіб. Така

тенденція спостерігалась протягом усього досліджуваного періоду. Так, у 2014 р. кошти, залучені від фізичних осіб, перевищували у 1,59 рази кошти, залучені від юридичних осіб. Щодо темпів приросту коштів залучених від юридичних осіб, то у 2014 р. вони становили 11,3%, а станом на 01.07.2015 р. – 12,2%. Приріст коштів фізичних осіб у 2014 р. скоротився і склав 3,9%, а протягом 2015 р. їх приріст був також від'ємним і склав 2,3%. Таким чином, можемо побачити, що навіть попри скорочення темпів зростання коштів, залучених від фізичних осіб, їх обсяг у структурі депозитного портфеля банківських установ перевищує кошти, залучені від юридичних осіб.

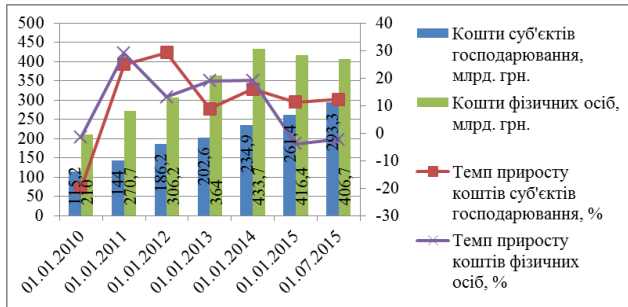

Рис. 2. Структура депозитного портфеля банківських установ України протягом 2009–2015 рр. [6]

Важливою ознакою у процесі залучення банківського капіталу є строковість мобілізованих коштів, так як вони становлять основу для проведення активних операцій банківською установою [3, с. 196]. Тому вважаємо за доцільне проаналізувати строкову структуру залучених коштів банківської системи протягом 2009–2015 рр. (рис. 3).

Протягом досліджуваного періоду у структурі залучених коштів банківських установ переважають строкові вклади, які протягом 2009–2013 рр. мали позитивну динаміку. Так, станом на 01.01.2014 р. строкові вклади банківської системи України становили 455,5 млрд. грн., що на 73,6 млрд. грн. більше, ніж у 2012 р., а поточні склали 213,2 млрд. грн. (станом на 01.01.2013 р. – 184,6 млрд. грн.). Зау-

важимо, що основну частину строкових депозитів банки залучають у населення. Однак ситуація змінилась у 2014–2015 рр. Так, упродовж першого півріччя 2015 р. строкові кошти скоротилися і склали 396,9 млрд. грн., а частка поточних коштів зросла на 18,32% і становила 303 млрд. грн. Така ситуація пов'язана із втратою довіри до банківських установ, що є наслідком загострення нестабільної політичної та економічної ситуації в країні, а також втрати платоспроможності понад 20 банківських установ.

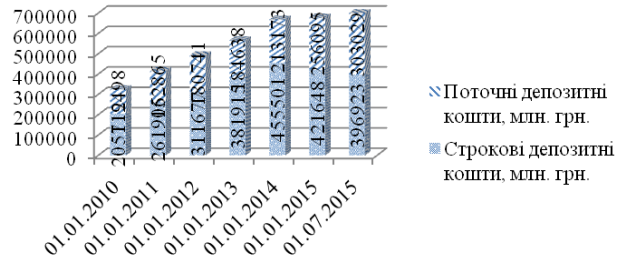

Рис. 3. Структура банківських вкладів за строками залучення за 2009–2015 рр. [6]

Якщо детальніше розглянути строкову структуру залучених вкладів вітчизняними банківськими установами, то можемо побачити, що найменшу частину станом на 01.07.2015 рр. складають кошти терміном більше двох років – приблизно 4,3% (29,8 млрд. грн.), кошти строком погашення від одного до двох років – 22,6% (156,5 млрд. грн.), кошти терміном до одного року складають 31,2% (216,5 млрд. грн.), а на вимогу – 41,9% (290,7 млрд. грн.) (табл. 1). Таким чином, загалом у банківській системі України переважають залучені кошти на короткі терміни – в основному до одного року або строком погашення від одного до двох років. Це пояснюється тим, що основна частина банківських вкладів є мобілізована у населення, яке надає перевагу короткотерміновим вкладам із можливістю пролонгації, а юридичні особи переважну частину вкладів зберігають у формі поточних депозитів. Така ситуація зрештою і визначає строкову структуру кредитів, що надаються банківськими установами, серед яких переважну частину

Таблиця 1
Строкова структура залучених вкладів банківською системою України, млн. грн. [6]

Період	Кошти на вимогу	Кошти терміном до 1 року	Кошти терміном від 1 року до 2 років	Кошти терміном більше 2 років
2009	119 793	135 357	60 425	19 378
2010	152 477	133 499	106 718	23 956
2011	174 959	153 983	132 907	29 907
2012	185 314	187 948	163 861	35 219
2013	205 565	188 831	249 362	26 216
2014	250 153	210 442	186 535	27 963
01.07.2015	290 723	216 514	156 489	29 833

Таблиця 2
Структура залучених банківських вкладів у розрізі валют і строків погашення, млрд. грн. [6]

Період	У національній валюті					В іноземній валюті				
	усього	на вимогу	до 1 року	від 1 року до 2 років	більше 2 років	усього	на вимогу	до 1 року	від 1 року до 2 років	більше 2 років
2009	173,1	77,2	55,9	30,9	9,2	161,9	42,6	79,5	29,6	10,2
2010	239,3	107,2	65,9	54,9	11,3	177,3	45,3	67,6	51,8	12,7
2011	280,4	119,3	81,3	65,9	13,9	211,3	55,6	72,7	66,9	15,9
2012	320,3	122,8	114,4	68,1	15,1	252,1	62,5	73,6	95,8	20,2
2013	421,8	148,9	135,3	120,1	17,4	248,2	56,7	53,5	129,3	8,8
2014	365,5	154,8	124,4	69,6	16,7	309,6	95,4	86,1	116,9	11,2
01.07.2015	359,7	176,4	121,9	46,1	15,4	333,9	114,3	94,6	110,4	14,4

займають короткотермінові кредити, в основному споживчі. За недостатнього обсягу довготермінових ресурсів банківські установи не можуть надавати довготермінові позики, а відтак, і кредитувати розвиток реального сектору економіки.

Поряд із дослідженням ринку депозитних послуг за строками розміщення вкладів важливе значення має і аналіз розподілу банківських вкладів за валютою (табл. 2). Так, протягом аналізованого періоду прослідковується постійне зростання обсягу залучених коштів банками у національній валюті – на 38,3% у 2010 р., 17,2% – у 2011 р., 14,2% – у 2012 р. та на 31,6% – у 2013 р., однак протягом 2014 р. залучені кошти у національній валюті скоротилися на 56,3 млрд. грн., а упродовж першого півріччя 2015 р. їх розмір ще зменшився на 5,8 млрд. грн.

Обсяг вкладів у іноземній валюті також зростає протягом 2009–2012 рр., і лише у 2013 р. вперше прослідковувалось скорочення частки вкладів, залучених в іноземній валюті з одночасним зростанням коштів у національній валюті. Так, залишки коштів за вкладами у національній валюті станом на 01.07.2015 р. зменшилися і становили 359,7 млрд. грн., при цьому вклади в іноземній валюті зросли на 24,3 млрд. грн. і становили 333,9 млрд. грн. Така ситуація пояснюється значною девальвацією гривні та зростанням інфляційних процесів, тому, незважаючи на нижчі відсоткові ставки та рішення Національного банку України щодо часткового обмеження вилучення валютних вкладів, фізичні та юридичні особи віддають перевагу банківським вкладам в іноземній валюті. Загалом структура вкладів, що склалася на депозитному ринку, не є надто сприятливою для пропозицій банківськими установами широкого спектру нових продуктів, так як у структурі залучених банківськими установами коштів переважають вклади фізичних осіб, для яких є характерними незначні середні обсяги вкладів, короткий термін їх зберігання та відносно висока вартість залучення.

В процесі дослідження структури та обсягу залученого капіталу банківськими установами України також необхідно проаналізувати його розподіл у розрізі груп банків (рис. 4). Проведене нами дослідження свідчить, що найменший розмір залучених коштів акумульований третьою та четвертою групами банківських установ, сумарний обсяг яких станом на 01.07.2015 р. склав 81932,3 млн. грн., або 11,9% від загального обсягу залучених коштів при їх кількості 99 банківських установ (71,2% від їх загальної кількості). Найбільший розмір коштів мобілізували банки першої групи, який за шість місяців 2015 р. становив 526336,8 млн. грн. Така ситуація показує, що населення у процесі збереження своїх коштів більше довіряє і віддає перевагу великим системним банківським установам, що ще раз підкреслює визначальну роль на вітчизняному ринку банків першої та другої груп і недоцільності функціонування значної кількості дрібних банківських установ.

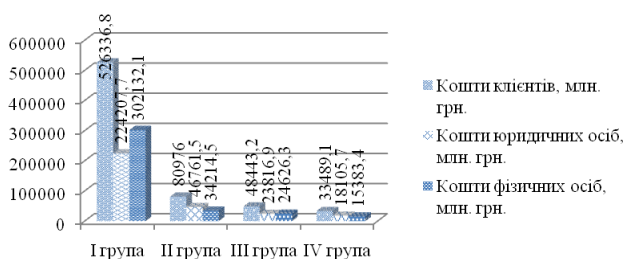

Рис. 4. Обсяг залучених коштів в розрізі груп банків станом на 01.07.2015 р. [6]

В контексті дослідження даного питання також доцільно звернути увагу на банківські установи, які займають лідируючі позиції за обсягом залучених коштів. Згідно із даними міжнародних рейтингових агентств, лідерами ринку депозитів за обсягом загального депозитного портфелю залишаються великі системні банки – «ПриватБанк», «Укресімбанк», «Ощадбанк», «Райффайзен банк Аваль» (рис. 5). Банки – лідери за обсягом залучених депозитів характеризуються широкою географічною мережею відділень і зазвичай давно присутні на українському ринку.

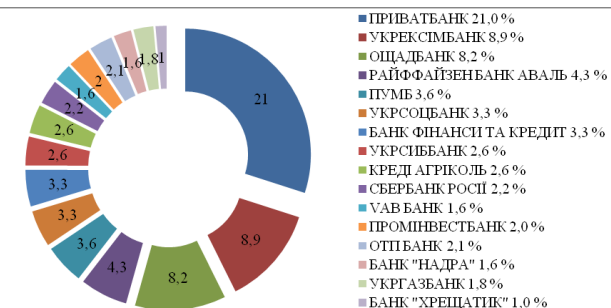

Рис. 5. Банки – лідери за обсягом залучених вкладів станом на 01.01.2015 р. [6]

Висновки. Зауважимо, що для успішного функціонування та розширення послуг банківської установи недостатньо залучати кошти за нижньою ціною, а розміщувати за вищою, для цього необхідно створювати ефективну систему менеджменту. Для підтримки своєї конкурентоспроможності та платоспроможності банківські установи змушені пропонувати своїм клієнтам завжди нові послуги, застосовувати різноманітні фінансові інструменти та розширювати свою діяльність.

Одним із новітніх продуктів банківських установ щодо залучення депозитних коштів є Інтернет-еквайринг. Суть його полягає у діяльності кредитної організації (банку-еквайрера) щодо здійснення розрахунків з організаціями електронної комерції за операціями, які здійснюються з використанням банківських карт у Інтернет-мережі.

Широкого поширення в даний час набувають банківські вклади з цільовим призначенням, термін зберігання яких визначається настанням певної, наперед обумовленої події (купівля нерухомості, настання певного віку тощо). Такий вид вкладів використовується канадськими кредитними спілками, які відкривають для своїх членів віком від 4 до 14 років накопичувальні рахунки [7, с. 72].

Варто звернути увагу, що у процесі відновлення довіри і прийняття рішення про вкладення власних коштів з боку населення визначальним фактором є інформаційна прозорість організації бізнесу банківської установи. Саме тому якісне інформаційне забезпечення діяльності банківських установ дозволить залучати більший обсяг капіталу від фізичних та юридичних осіб. В сучасних умовах більшість інформації про діяльність українських банків має конфіденційний характер, окрім частини, яку Національний банк України вимагає висвітлювати. Відкритість та прозорість вітчизняного банківського простору дозволять споживачам банківських послуг приймати раціональні рішення щодо вкладення коштів, а також буде стимулювати банківські установи працювати ефективніше.

Банківська система України перебуває в умовах загострення конкуренції та посилення вимог до діяльності банківських інститутів, що визначає необхідність розроблення ефективних методів залучення коштів у фізичних та юридичних осіб

з метою поповнення банківського капіталу, який виступає гарантом стійкості, ліквідності, платоспроможності та стабільного розвитку банківської

установи. Тому відкриття депозитних вкладів на сьогодні є найважливішим етапом поповнення капіталу, співпраці банку та клієнта.

Список літератури:

1. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов / А. Смит. – М. : Соцэкгиз, 1962. – 684 с.
2. Роуз П.С. Банковский менеджмент / П.С. Роуз ; пер. с англ. 2-го изд. – М. : Дело Лтд, 1995. – 768 с.
3. Алексеенко М.Д. Капітал банку питання теорії і практики : [монографія] / М.Д. Алексеенко – К. : КНЕУ, 2002. – 276 с.
4. Банківські операції : [підручник] / За ред. д. е. н., проф. О.В.Дзюблюка ; 2-ге вид., випр. і доп. – Тернопіль : Тернограф, 2013. – 688 с.
5. Гроші та кредит : [підручник] / [М. Савлук, А. Мороз, М. Пудовкіна та ін.] ; за заг. ред. М. Савлука ; 3-є вид., перероб. і доп. – К. : КНЕУ, 2002. – 598 с.
6. Основні показники діяльності банків України / Національний банк України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>.
7. Мельник А. Аналіз залучення фінансових ресурсів банківською системою України / А. Мельник // Економіка та держава. – 2014. – № 5. – С. 72–74.

Галапул Л. О.

Тернопольский национальный экономический университет

АНАЛИЗ ФОРМИРОВАНИЯ ПРИВЛЕЧЕННОГО КАПИТАЛА БАНКОВСКОЙ СИСТЕМОЙ УКРАИНЫ

Резюме

Освещены основные тенденции развития банковского рынка по привлечению капитала с депозитных источников. Охарактеризован привлеченный банковский капитал и осуществлен структурный анализ рынка привлеченных средств банка в разрезе групп банков и клиентов. Исследована структура привлеченного капитала по срокам погашения и в разрезе валют. Предложены методы, способствующие привлечению средств населения с целью обеспечения необходимым объемом капитала отечественные банковские учреждения и эффективной их деятельности.

Ключевые слова: банковский капитал, привлеченный капитал, банковские учреждения, депозитные вклады, банковская система.

Halapup L. O.

Ternopil National Economic University

ANALYSIS OF THE RAISED CAPITAL FORMATION BY THE UKRAINIAN BANKING SYSTEM

Summary

The basic trends of the banking market to attract capital from deposit sources are highlighted. The raised bank capital is characterized and capital market structural analysis of borrowed funds of the bank in conditions of groups of banks and clients are performed. Also, the structure of capital raised by maturity and by currency is investigated. Methods that promote the involvement of public funds to ensure the necessary amount of capital, domestic banks and their activities effectively are proposed.

Keywords: bank capital, the raised capital, banks, deposits, the banking system.

УДК 336.7(477)

Ганущак Т. В.

Київський університет ринкових відносин

СУЧАСНИЙ СТАН ПЛАТІЖНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Досліджено сучасний стан платіжної системи України. Відображено підходи до економічної категорії «платіжна система». Надано власну дефініцію платіжної системи України. Наведено пропозиції щодо розвитку платіжної системи України.

Ключові слова: платіжна система, банкомат, платіжна картка, система електронних платежів, банк, небанківська установа.

Постановка проблеми. Кризова ситуація, що є характерною для економіки країни, в наші дні є досить болючою проблемою, що торкається всіх сфер суспільного життя. Не обходить стороною вона й банківську систему України. Від ступеня довіри до банківської системи залежить розвиток платіжної системи України. На сьогоднішній день

в Україні переважає готівковий обіг, що ускладнює контроль грошової маси країни, визначає рівень відсталості від провідних країн світу. Банк є гарантом ефективного функціонування платіжної системи кожної країни. При втраті зв'язку учасників та платіжної організації вся платіжна система стає недієвою. Тому досі залишаються актуальними